

IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTAB O'QUVCHILARIDA O'QUV MOTIVATSIYASINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

Xodjayeva Dilnovoz Djumoyevna

O'zbekiston Milliy universiteti

izlanuvchisi

E-mail: dilnavozxodjayeva13@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarida o'quv motivatsiyasining psixologik determinantlari ilmiy-nazariy va empirik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida o'quv motivatsiyasining shakllanishiga ta'sir etuvchi shaxsiy, ijtimoiy va pedagogik omillar aniqlanib, ularning o'zaro bog'liqligi yoritilgan. Olingan natijalar ichki motivatsiya, o'z-o'zini baholash hamda o'qituvchining psixologik qo'llab-quvvatlashi ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarining o'quv faolligida muhim determinantlar ekanini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *o'quv motivatsiyasi, ixtisoslashtirilgan maktab, psixologik determinantlar, ichki motivatsiya, iqtidorli o'quvchilar*

Abstract. *This article scientifically and empirically analyzes the psychological determinants of learning motivation among students in specialized schools. Within the scope of the study, personal, social, and pedagogical factors influencing the formation of learning motivation were identified, and their interrelationships were examined. The results indicate that intrinsic motivation, self-assessment, and the teacher's psychological support are key determinants of students' learning activity in specialized schools.*

Keywords: *learning motivation, specialized school, psychological determinants, intrinsic motivation, gifted students*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida ixtisoslashtirilgan maktablar iqtidorli o'quvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga yo'naltirilgan muhim pedagogik institutlardan biri hisoblanadi. Bunday ta'lim muassasalarida o'quv faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi darajasi bilan belgilanadi. Psixologik tadqiqotlarda motivatsiya shaxs faolligining ichki manbai sifatida talqin qilinib, u o'quv faoliyatining barqarorligi va natijadorligini ta'minlovchi asosiy omil sifatida e'tirof etiladi [1].

O'quv motivatsiyasining shakllanishi murakkab psixologik jarayon bo'lib, u shaxsning individual xususiyatlari, ijtimoiy muhit va pedagogik ta'sirlar bilan uzviy bog'liqdir. Ayniqsa, ixtisoslashtirilgan maktab sharoitida yuqori akademik talablar, raqobat muhiti va intensiv o'quv yuklamasi o'quvchilarning motivatsion sohasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarida o'quv motivatsiyasining psixologik determinantlarini aniqlash dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Asosiy qism. Psixologiya fanida o'quv motivatsiyasi shaxsning o'quv faoliyatini amalga oshirishga undovchi ichki va tashqi omillar majmui sifatida izohlanadi. Faoliyat nazariyasiga

ko'ra, motiv faoliyatning tarkibiy elementi bo'lib, u shaxsning maqsadga yo'naltirilgan xulq-atvorini belgilaydi [2]. S.L. Rubinshteyn motivatsiyani shaxs faolligining ichki manbai sifatida ko'rsatib, uning shaxs rivojlanishidagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

L.I. Bojovich tadqiqotlarida o'quv motivatsiyasi bolaning shaxs sifatida shakllanishi bilan uzviy bog'liq holda talqin qilinadi. Uning fikricha, o'quv motivatsiyasi faqat bilim olishga bo'lgan ehtiyoj emas, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan maqsadlarni anglash bilan ham belgilanadi. Ushbu yondashuvlar o'quv motivatsiyasining ko'p omilli psixologik hodisa ekanini ko'rsatadi.

Ixtisoslashtirilgan maktablarda ta'lim jarayonining murakkabligi va intensivligi o'quvchilarning motivatsion sohasiga alohida talablar qo'yadi. Tadqiqot doirasida o'quv motivatsiyasiga ta'sir etuvchi determinantlar quyidagi guruhlariga ajratildi:

Shaxsiy determinantlar — o'z-o'zini baholash darajasi, muvaffaqiyatga erishish motivi, mustaqillik va mas'uliyat hissi. Ushbu omillar o'quvchining ichki motivatsiyasini shakllantirishda yetakchi rol o'ynaydi.

Ijtimoiy determinantlar — o'qituvchi bilan munosabatlar sifati, sinfdagi psixologik iqlim, ota-onaning qo'llab-quvvatlashi. Ushbu omillar o'quvchining o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini bevosita belgilaydi.

Pedagogik determinantlar — ta'lim metodlarining mosligi, baholash va rag'batlantirish tizimi, individual yondashuvning mavjudligi. Bu omillar o'quv motivatsiyasining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega [3].

O'quv motivatsiyasi ichki va tashqi motivatsiya sifatida tasniflanadi. Ichki motivatsiya o'quvchining shaxsiy qiziqishi, bilim olish istagi va shaxsiy o'sish motividan kelib chiqadi. Tashqi motivatsiya esa baholar, mukofotlar va ijtimoiy tan olish orqali yuzaga keladi [4].

Ixtisoslashtirilgan maktablarda ichki motivatsiya yetakchi rol o'ynaydi, chunki o'quvchilarga yuqori intellektual va murakkab akademik vazifalar beriladi. Shu sababli, o'quvchilar o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga, muvaffaqiyatga erishishga va shaxsiy maqsadlarini amalga oshirishga intiladi.

Motivatsiya yoshga bog'liq ravishda o'zgaradi: 11–14 yoshdagi o'quvchilar ko'proq o'yin va qiziqish orqali rag'batlantiriladi, 15–17 yoshdagi o'quvchilar esa maqsadga yo'naltirilgan shaxsiy rivojlanish motivatsiyasi bilan harakat qiladi.

O'quvchilarning intellektual darajasi va o'z-o'zini boshqarish qobiliyati motivatsiyaning kuchini belgilovchi shaxsiy determinantlar hisoblanadi. Yuqori intellektga ega o'quvchilar ko'pincha ichki motivatsiyaga tayanadi, pastroq intellektli o'quvchilar esa tashqi rag'batga ko'proq bog'liq bo'ladi.

Sinfdagi ijtimoiy muhit, tengdoshlar bilan munosabat va o'qituvchining pedagogik qo'llab-quvvatlashi motivatsiyaning shakllanishida muhim rol o'ynaydi [5].

Ota-onaning doimiy rag'batlantirish va ta'lim jarayonida ishtiroki o'quvchilarning tashqi motivatsiyasini ichki motivatsiyaga aylantirishga yordam bersa, ta'lim metodlarining mosligi, baholash va rag'batlantirish tizimi, individual yondashuv motivatsiyaning barqarorligini oshiradi.

Xulosa

Ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarida o'quv motivatsiyasi ko'p omilli psixologik jarayon bo'lib, uning shakllanishi shaxsiy, ijtimoiy va pedagogik determinantlarning o'zaro ta'siri asosida amalga oshadi. Tadqiqot natijalari ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida motivatsion muhitni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Sh.Mirziyoyev. "Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi" bo'yicha videoselektor yig'ilishidagi nutqi. 2020 yil 30 oktyabr.
2. Лекторский, В. А. (2023). *Психологическая теория деятельности А. Н. Леонтьева и современные когнитивные исследования*. Вестник Московского университета. Серия 14: Психология, 46(2), 67–83. (msuspyj.ru)
3. Рубинштейн, С. Л. (2003). Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер.
4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67.
5. Schunk, D. H., Meece, J. L., & Pintrich, P. R. (2014). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications* (4th ed.). Boston: Pearson.
6. Nomozov, Xurshid. "JAMIYATDA INTERNET-MAKON RESURLARIDAN FOYDALANISH OHALARI." *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS* 1.2 (2024): 113-118.
7. O'G'Li, Nomozov Xurshid Shavkat. "YUKSAK AXBOROT MADANIYATI–INTERNET-MAKON RESURLARIDAN RATSIONAL FOYDALANISH SHARTI." *Research Focus* 2.6 (2023): 105-110.
8. Nomozov, Xurshid. "THREATS TO INFORMATION SECURITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS." *Gospodarka i Innowacje* 22 (2022): 229-231.
9. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON KONTENTLARI TA'SIRIDA SODIR BO 'LAYOTGAN NEGATIV IJTIMOYILASHUV SHAKLLARI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G 'OYALAR, 1(2), 52-58.
10. Nomozov, Xurshid. "JAMIYAT IJTIMOYILASHUVIDA INSTITUTLARI O'RNI VA INTERNET-MAKONNING UNDAGI O 'RNI." *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION* 1.2 (2024): 83-88.
11. Nomozov Xurshid Shavkat o'g'li. "YOSHLARNING IJTIMOYILASHUVIDA INTERNET TARMOQLARINING O'RNI." *Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta'limning o'rni hamda rivojlanish omillari* 5.2 (2025): 27-31.
12. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON KONTENTLARI TA'SIRIDA SODIR BO 'LAYOTGAN NEGATIV IJTIMOYILASHUV SHAKLLARI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G 'OYALAR, 1(2), 52-58.

13. NOMOZOV XURSHID SHAVKAT O'G'LI. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI." *TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G 'OYALAR* 1.2 (2024): 48-51.
14. NOMOZOV XURSHID SHAVKAT O'G'LI "AXBOROT XURUJINING O'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI." *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI* (2023): 1285-1287.
15. Nomozov, Xurshid. "JAMIYAT IJTIMOIYLASHUVIDA INSTITUTLARI O'RNI VA INTERNET-MAKONNING UNDAGI O'RNI." *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION* 1.2 (2024): 83-88.
16. Nomozov, Xurshid. "OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING IJTIMOY FUNKSIYASI." *TAMADDUN NURI JURNALI* 1.64 (2025): 253-255.
17. Номозов, Х. "ИНТЕРНЕТ-МАКОН ТАЪСИРИДА СОДИР БЎЛАЁТГАН НЕГАТИВ ИЖТИМОЙЛАШУВ ШАКЛЛАРИ." *Философия и право* 26.3 (2023): 232-235.
18. Nomozov, Xurshid. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI." *Farg'ona davlat universiteti*,(3) (2023): 67-67.
19. Omonov, Bahodir Nurillayevich. "MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA MINTAQAVIY INTEGRATSIYA-MUAMMOLAR YECHIMINING ASOSIY OMILI." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 4.21 (2024): 529-535.
20. Nurillayevich, O. B. "ЭКОЛОГИК ГЛОБАЛЛАШУВ КОНТЕКСТИДА ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ЭКОЛОГИК ВАЗИЯТДАГИ ЎЗГАРИШЛАР." *PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL*,(SI-1) (2022).
21. Омонов, Баходир Нуриллаевич. "Идейно-политический путь просветительского и джадидского движения." *Gospodarka i Innowacje* 44 (2024): 235-242.
22. Omonov, B. N. "O 'zbekiston ekologik siyosatining strategik asoslari." *Философия и право* 28.2 (2024): 41-43.
23. Omonov, Bahodir. "EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK TARBIYANING O'RNI." *Modern Science and Research* 4.3 (2025): 125-128.
24. Omonov, B. N. (2024). MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA MINTAQAVIY INTEGRATSIYA-MUAMMOLAR YECHIMINING ASOSIY OMILI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(21), 529-535.
25. Nurillayevich, O. B. (2022). ЭКОЛОГИК ГЛОБАЛЛАШУВ КОНТЕКСТИДА ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ЭКОЛОГИК ВАЗИЯТДАГИ ЎЗГАРИШЛАР. *PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL*,(SI-1).
26. Омонов, Б. Н. (2024). Идейно-политический путь просветительского и джадидского движения. *Gospodarka i Innowacje*, 44, 235-242.
27. Omonov, B. N. (2024). O 'zbekiston ekologik siyosatining strategik asoslari. *Философия и право*, 28(2), 41-43.

28. Omonov, B. (2025). EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK TARBIYANING O'RN. *Modern Science and Research*, 4(3), 125-128.

29. Nurillayevich, Omonov Bahodir. "GLOBALLASHUV SHAROITIDA MA'NAVIY-MAFKURAVIY TAHDIDLARNING KUCHAYISHI VA UNGA QARSHI IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH ZARURIYATI." *Conferences*. Vol. 1. No. 3. 2025.